
ПОМАГАЛО ПО ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО ЗА УЧИЛИЩНАТА МРЕЖА

**Изготвено
от Държавна агенция за закрила на детето**

Материалът в настоящото помагало е изготвен от експерти на Държавната агенция за закрила на детето.

Публикуването на помагалото е в рамките на проект „Предотвратяване на сексуалната експлоатация и насилие към децата“, осъществяван съвместно между Държавна агенция за закрила на детето и УНИЦЕФ.

Публикацията се издава с финансовата подкрепа на Представителството на УНИЦЕФ за България.

Изказаните гледища, становища и мнения в настоящия материал са отговорност единствено на авторите и не отразяват мненията и политиката на УНИЦЕФ.

Авторите следва да бъдат цитирани при всяко преиздаване на материала, целия или част от него.

„ПОМАГАЛО ПО ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО ЗА УЧИЛИЩНАТА МРЕЖА“

Материалът е изготвен от Държавна агенция за закрила на детето

Предпечатно оформление и печат: „Военно издателство“ ЕООД

ISBN-10: 954-335-023-x

ISBN-13: 978-954-335-023-0

Март 2006 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

РОЛЯТА НА УЧИЛИЩЕТО ЗА РАННО РАЗПОЗНАВАНЕ НА ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ И ОКАЗВАНЕ НА СВОЕВРЕМЕННА ПОДКРЕПА	5
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА БЕЛЕЗИТЕ ЗА НАСИЛИЕ НАД ДЕЦА	7
Физическо насилие	7
<i>Разпознаване на физическото насилие</i>	7
Психическо насилие	9
<i>Индикатори, които могат да насочат към възможно психическо насилие</i>	10
Сексуално насилие	10
<i>Разпознаване на сексуалното малтретиране</i>	11
Сексуална експлоатация	11
Пренебрегване	12
<i>Разпознаване на пренебрегването</i>	12
ЗАКРИЛА НА ДЕЦАТА ОТ НАСИЛИЕ	14
Правото на детето на закрила	14
Органи за закрила на детето	14
ОЦЕНКА НА РИСКА ОТ НАСИЛИЕ В СЕМЕЙСТВОТО	16
Оценката на риска	16
Попълване на формуляра за оценка на риска	17
Приключване на работния лист за анализа на риска	17
ПРИЛОЖЕНИЕ: СКАЛА ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА	19
ВЛИЯНИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ	20
ВЛИЯНИЕ НА ДЕТЕТО	25
ВЛИЯНИЕ НА СЕМЕЙСТВОТО	29
ВЛИЯНИЕ НА МАЛТРЕТИРАНЕТО/ ИЗОСТАВЯНЕТО	33
ВЛИЯНИЕ НА НАМЕСАТА	35

РОЛЯТА НА УЧИЛИЩЕТО ЗА РАННО РАЗПОЗНАВАНЕ НА ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ И ОКАЗВАНЕ НА СВОЕВРЕМЕННА ПОДКРЕПА

Държавна агенция за закрила на детето

Насилието над деца е изключително сериозен проблем, значимостта на който се определя както от разпространението му, така и от тежките последици, които може да окаже върху детското развитие.

Последиците върху развитието зависят в голяма степен от продължителността на периода, в който детето е изложено на насилие, и от подкрепата, която получава за справяне с травмата.

Това определя голямото значение на *ранното разпознаване* на децата, които са жертви на насилие.

Често детето изпитва сериозно затруднение да сподели за преживяното насилие, особено ако то е упражнено от близък човек. Именно поради това е необходимо възрастните да бъдат чувствителни към различни белези и поведения на детето, които могат да бъдат сигнали, че то е преживяло насилие.

Училището може да изиграе изключително важна роля в тази насока, тъй като в него децата прекарват голяма част от времето си. Учителите, педагогическият съветник, училищният психолог, медицинският специалист в училище са значими фигури в живота на децата. Често те са първите, които могат да забележат симптомите на преживяното насилие. Не случайно в Етичния кодекс на работещите с деца, който стана неотменна част от длъжностните им характеристики, една част от моралните отговорности към детето са свързани с познаване на симптомите на насилие над него, както и познаване и спазване на законите и процедурите, защитаващи го от насилие (чл. 21 и чл. 22).

Настоящото помагало има за цел да подпомогне работата в училище, свързана със задълженията на учителите, педагогическите съветници, психолозите и медицинските специалисти за *разпознаване на физическите и поведенчески индикатори за насилие*, както и да очертае *стъпките, които трябва да предприемат при сигнализиране на органите по закрила на детето*.

Друга *важна функция*, която училището успешно може да осъществява, е предотвратяване на насилието, чрез подкрепа на детето, което го преживява. За успешната работа по превенция на насилието е необходимо да се познават корените на агресивността в поведението на детето, както и други прояви, които сигнализират, че детето страда, ако имаме способността да ги разпознаем като такива. Важно е, при разпознаване на белези на насилие върху дете, да се сигнализират органите по закрила, които предприемат оценка на рисковите фактори в обкръжението на детето, за да се защити неговата сигурност и безопасност.

Педагогическият съветник или психологът в училище има ключова роля в това отношение.

Първата му задача е да окаже подкрепа на детето, като създаде с него връзка на доверие и благоприятна обстановка, в която да го изслуша и да разговаря с него. В случаите на домашно насилие, задачата на педагогическия съветник, както и на учителите е да подадат сигнал до органите за закрила и да им съдействат, като в същото време оказват непрекъснатата подкрепа на детето. Целта е детето да не бъде изолирано и да не се чувства заплашено в училище. Често нагласата в подобни случаи е да се премести детето в друго училище. „Няма човек, няма проблем“ е зловещата максима на един познат диктатор с печална слава. В случаите на домашно насилие, задачата е детето да има сигурност и връзки на доверие поне в училище.

За да улесним своевременното идентифициране на децата, при които има риск от насилие в семейството, представяме

„ВЪПРОСНИК ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА“.

Това е инструмент, който се използва за оценяване на риска от насилие за детето. Обикновено той се използва от социалните работници и психолозите от органите по закрила и прилагането му изисква специално обучение. Разбира се неговото познаване повишава чувствителността на педагогическите съветници, училищните психолози и учителите към симптомите на домашно насилие. Затова Ви предлагаме да се запознаете с представеното в него описание на рисковите фактори, които заплашват безопасността и благополучието на детето.

ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА БЕЛЕЗИТЕ ЗА НАСИЛИЕ НАД ДЕЦА

Отправна точка в работата по разпознаване на белезите за насилие над деца е дефиницията на насилие, дадена в § 1, т. 1 на допълнителната разпоредба на Правилника за прилагане на закона за закрила на детето (ППЗЗД), както и определенията на различните видове насилие – физическо, психическо, сексуално насилие и пренебрегване (§ 1, т. 2, 3, 4 и 5).

„Насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

Физическо насилие

Според определението, дадено в допълнителната разпоредба на ППЗЗД, § 1, т. 2,

Физическо насилие е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето“.

Физическото насилие може да включва:

- Ритане.
- Удряне, биене с юмрук или побой върху детето.
- Изгаряне.
- Попарване, изгаряне с пара.
- Удряне, биене чрез предмет, например колан, точилка...
- Душене или задушаване на детето.
- Отравяне.
- Разтърсване на детето със сила, омраза.
- Одраскване, дране на детето с нокти, щипане или извиване, изкълчване на части от тялото на детето.
- Скубане, стискане или смачкване на части от тялото на детето.
- Хвърляне, блъскане на детето, например в стената или в пода.
- Хвърляне на предмет или предмети по детето.
- Мушкане, пронизване, порязване.

Разпознаване на физическото насилие

Физически индикатори:

Следните физически белези могат да ни насочат към подозрения за физическо насилие:

- Натъртени места с формата на пръсти върху тялото, ръцете и краката, които могат да бъдат индикация за това, че детето е било силно стискано. Такива натъртвания върху тялото (отпред и отзад) могат да означават, че детето е било разтърсвано.
- Натъртвания, които имат форма на ръка или друг предмет, с който детето може да е било удряно.
- Натъртвания по бузите, особено при бебетата, понякога съпроводени от нарушения на дермата, което може да е индикация, че детето е било стискано за лицето докато е било хранено насила или в опити да бъде спрян плачът му.
- Натъртвания, причинени по различно време, напр. с различен цвят.
- Натъртвания по малко бебе, което още не може да ходи.

- Малки кръгли изгаряния, които може да са причинени от цигара. Случайните изгаряния от цигара са по-малко дълбоки и повече оформени като попова лъжичка. Множество изгаряния от цигара.
- Насинени очи, особено когато обясненията са незадоволителни, например за падане върху равна повърхност.
- Изгаряния на необичайни места, или с добре очертана форма. Случайните изгаряния обикновено са с неправилна форма. Понякога е възможно в изгореното място да се види формата на горещия източник, например реотан на електрическа печка.
- Следи от ухапване. Те могат да бъдат причинени от друго дете, но лекарите обикновено могат да направят разлика между ухапване от дете и ухапване от възрастен.
- Вътрешните травми могат да предизвикат болка, треска, повръщане, безпокойство и затруднения при дишането.
- Счупванията на кости могат да доведат до неправилно седене или стоене на детето, до неспособност да се придвижва лесно, държане на крайниците в необичайно положение и общ вид, показващ, че детето изпитва болка.
- Травмите по главата могат да предизвикат сънливост, вялост, припадъци, повръщане, изпадане в безсъзнание и кома. Детето може да бъде мълчаливо, бледо или посиняло, и да има нездрав общ вид. Очите на детето може да блуждаят. Разтърсването на малкото дете може да причини тежки увреждания на мозъчните обвивки, водещи до кръвоизливи, които могат да причинят мозъчни увреждания или смърт.
- Неправдоподобни или объркани обяснения за травмите.
- Нелекувани травми.

Поведенчески индикатори:

- децата се обезпокояват от контакт с възрастен;
- разстройват се, когато плаче друго дете;
- крайности в поведението – агресивност или пасивност;
- страх да се прибере вкъщи;
- лежат притихнали, изучавайки обкръжението;
- празно или студено вторачване;
- отговарят едносрично на въпроси;
- прекалена отстъпчивост и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- детето играе агресивно като често наранява връстниците си;
- имат лоша представа за себе си – смятат, че са заслужили насилието, понеже те самите са лошите.

Към съмнения за физическо малтретиране могат да насочат и някои факти, свързани с търсенето на медицинска помощ във връзка с травми на детето, като:

- необяснимо отлагане на търсенето на медицинска помощ;
- противоречия в съобщаваната история на нараняването;
- история, несъвместима с физическите находки;
- история за други съмнителни увреждания;
- родителят прехвърля отговорността за увреждането върху друго лице;
- родителят обяснява, че детето само се е наранило;
- многократни посещения на детето в различни медицински служби, поради наранявания;
- детето обвинява родителя за нараняванията.

Тези факти могат да бъдат забелязани най-често от личния лекар или други медицински лица, от които е потърсена помощ.

Пример: Анна е на 15 години. От две години насам тя има постоянен приятел. Вчера бащата на Анна неочаквано се завърнал вкъщи през деня и е заварил Анна и приятеля ѝ в леглото. Приятелят е бил изхвърлен, а Анна е получила, по думите на баща ѝ, „здрав бой“ с колан. Тя има няколко големи, пресни охлузвания и няколко дълбоки драскотини, въпреки че е била напълно облечена по време на боя.

Съученички на Анна споделят, че и друг път се е случвало да забележат по тялото и подобни белези, когато се събличат за часовете по физическа култура.

Психическо насилие

Според дефиницията, дадена в ППЗЗД, психическо насилие

„са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда“.

Често като синоними на психическо насилие се използват термините емоционално насилие или емоционално малтретиране.

Психическото насилие може да включва:

- Вербално насилие – обиди, негативни сравнения...
- Отхвърляне и безразлично отношение.
- Липса на топлота и физически контакт, например прегръдка.
- Непрекъснато критикуване.
- Държане на детето в лоши условия и грижи.
- Да се казва на детето, повтарящо се или непрекъснато, че то не е желано, не е обичано, не е искано и че не го приемат такова, каквото е.
- Да се разказва на други хора за грешките на детето, за негови провали, несправия.
- Държането и отношението към детето да е като към по-малко важно, неструващо, малоценно в сравнение с другите деца в семейството.
- Игнорирането на детето, незабелязването му, да не се говори/разговаря с него, да се говори пред него и за него все едно, че то в момента го няма.
- Отричането на постиженията на детето.
- Непрекъснато подозиране и обвиняване на детето, например то да бъде държано отговорно и да бъде обвинявано за поведението или действията, за случващото се на други деца или на възрастен.
- Сплашване на детето, заплашването му.
- Осмиване, иронизиране и непрекъснато подиграване с детето.

Психическото насилие е едно от най-трудно доказуемите. Съвсем възможно е истински отговорни родители да се е случвало да извършат едно или две от изброените поведения спрямо децата си. Поради тази причина може да се приеме, че психическо насилие се случва, когато детето е подложено на непрекъснати атаки и емоционално нараняване от страна на възрастните, т.е. не става въпрос за изолиран инцидент. То причинява дълготрайно увреждане на емоционалното развитие на детето.

Предлагаме на вашето внимание и определението на Garbino, Gutman, Seeley (1986) за психическото насилие:

„Емоционалното малтретиране предполага обмислени, съзнателни и насочени атаки към развитието на детето, неговата личност и собствен образ, неговите социални компетентности, което включва модел на емоционални и физически деструктивно поведение към детето проявяващо се в 5 форми: (1) отхвърляне (възрастният отказва да опознае света на детето и да „признае“ потребностите на детето); (2) изолиране (отстраняването на детето от естествени и подходящи за възрастта нормални социални изживявания и опит, което води до втъпяване и принуждаване на детето да вярва, че то е само на света); (3) тормозене на детето (вербални нападки, създаващи климат на страх, принуждаване и сплашване на детето, което води до принуждаването на детето да вярва, че светът е капризен и враждебен спрямо него); (4) игнориране (лишаването на детето от базисно стимулиране и съчувствие, условия на задушавашо/ограничавашо емоционално и интелектуално развитие); (5) развърщане (стимулиране на детето да се занимава с антисоциални прояви, подкрепяне на правонарушително поведение, което води до състояние на неадекватност на детето към нормалното социално поведение и живот)“.

Емоционалното малтретиране нанася дългосрочна вреда върху себеуважението и чувството за собствения образ и света, което може да постави детето в състояние на непрекъснати емоционални и психични проблеми. Това може да включва развиване на висока степен на тревожност, нервност, агресивност или поведение на безразличие и неспособност да участва в училищни занимания, игри или развлекателни събития.

Ако емоционалното малтретиране продължава дълъг период от време, детето ще порасне и ще навлезе в периода на зрялост, в живота на възрастните, борейки се и страдайки от състояния на депресия, невроза, дори и със самоубийствени мисли и действия.

Емоционалното малтретиране често е резултат от другите видове насилия, но то се разглежда самостоятелно, като в някои случаи се определя и като основната форма на насилие над някое дете.

Индикатори, които могат да насочат към възможно психическо насилие:

- Детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си и да е резервирано към възрастните.
- Агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, например упорито непослушание, преднамерено цапане или подмокряне, агресивност към другите деца.
- Нарушаване на модела на хранене и сън.
- Избухвания и изблици, които са необичайни за възрастта и нивото на развитие на детето.
- Изоставане на развитието, при което детето желае да се държи или да бъде третирано като по-малко дете, например подмокряне в леглото.
- Бягане или криене.
- Неучастие в заниманията в детската градина или в училище, загуба на доверие и ниска самооценка.
- Самозанемаряване, например постоянно обличане на едни и същи дрехи, отказ да сресва косата си.
- Психосоматични болести.
- Неотделяне от възрастен, различен от родителите на детето, резервираност и страх от родителите.
- Детето не се развива пълноценно, например забавено физическо развитие, тегло и ръст под нормата, нездрав общ вид.
- Злоупотреба с алкохол и медикаменти.
- Бягане от училище.
- Самонараняване.

Пример: Мими е единствено момиче от петте деца в семейството. Тя се превръща в семеен роб, казват ѝ „тъпанарка“ и я принуждават да се храни отделно (тогава, когато има какво да се яде) в другата стая, никога не ѝ позволяват да гледа телевизия със семейството или да излиза с тях. Тя носи старите дрехи на братята си, винаги е мръсна, занемарена и мирише.

Сексуално насилие

В ППЗЗД се дава следната дефиниция за сексуално насилие:

„Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване.

Сексуалното малтретиране на деца включва всяко едно сексуално поведение или действие, посредством което възрастният използва детето за свое собствено сексуално задоволяване. Детето може да бъде принудено или насилва въвлечено в сексуални действия, като то може да е твърде незряло, за да разбере напълно естеството на тези дейности, в които участва. Детето може да бъде подкупено или заплашено, за да не разказва, да не разкрива насилието.

Сексуалното малтретиране може да включва:

- Сексуални полови отношения (сексуален акт), включително вагинално или орално проникване.
- Изнасилване.
- Мастурбиране на детето или на възрастния посредством детето.
- Орален секс върху детето или чрез детето.
- Докосване, галене или целуване на детето със сексуален характер и с цел сексуално задоволяване.
- Детска порнография, включваща въвлечането на децата в сексуални действия с други възрастни или едно

с друго, може и с животни или други обекти, като тези действия се записват на видео, филмова лента или на фотографска техника с цел или възможност за тяхното продаване или разпространяване по друг начин.

- Детска проституция, която въвлича детето в сексуални действия с голям брой партньори, които плащат.
- Показване на детето на порнографски материали с цел сексуалната стимулация на детето.
- Въвличане на дете в сексуални действия с други възрастни или деца с цел сексуалното задоволяване на възрастен човек.
- Неприлично/цинично излагане, показване на детето (може да бъде инцидентно, непостоянно).

Разпознаване на сексуалното малтретиране

1. Възпаления, зачервявания, охлузвания и порязвания около гениталиите или ануса.
2. Болка или дразнене около вагината или пениса, или ануса.
3. Неудобство или трудност при вървене или седене.
4. Течение или кървене от вагината или пениса.
5. Болка по време на уриниране.
6. Нежелание за преобличане (в часовете по физкултура или ходи с едни и същи дрехи дълго време
7. Натрапливост за замърсеност, отбягване на банята, или обратно – непрекъснато миене или къпане
8. Сексуални познания и/или поведение, които изглеждат необичайни за възрастта и степента на зрялост на детето.
9. Сексуални игри с други деца, които показват прекалено задълбочени познания.
10. Бягство, тревога, отчаяние.
11. Страх от определени възрастни, избягване на другите деца.
12. Разиграване на сексуални сцени чрез игра или рисунки.
13. Инфантилно поведение, например смучене на пръсти, подмокряне на леглото, страх от тъмнината.
14. Гняв, враждебност, агресия към възрастните и другите деца.
15. Влошаване на поведението и успеваемостта в детската градина или училището.
16. Смущения в съня и храненето.
17. Изричане на лъжи.
18. Необясними или психосоматични болести.
19. Честа мастурбация.
20. Поведение, характеризиращо се с избухвания; поведение, насочено към привличане на вниманието; развита фантазия, истерични изблици, избухвания в плач.
21. Разкриване на някой възрастен на частично или неубедително описание на малтретирането, което може впоследствие да бъде оттеглено.
22. Промискуитет (многобройни безразборни полови контакти), бременност, предавани по полов път болести.

Пример: Таня е на 6 години. През последните няколко години баща ѝ я е карал да го милва по пениса. Миналата нощ той отново е искал от нея това. Когато свършил, той целунал любвеобилно детето, казал ѝ, че е добро момиче, че той я обича повече от всичко на света и че това е един специален начин, по който тя му показва, че също го обича.

Сексуална експлоатация

Терминът «**сексуална експлоатация на деца**» се разбира като обобщително понятие, което обхваща детската порнография, детска проституция и трафик на деца с цел използването им за порнография или проституция. С други думи, сексуалната експлоатация на деца предполага използването на лице под 18-годишна възраст с оглед задоволяването на сексуалните потребности или желания на друго лице срещу възнаграждение или друго заплащане, предложено на детето или на други лица. Подобни преживявания имат увреждащо въздействие върху биологичните, емоционалните и социалните потребности на детето. (Препоръка Rec(2001)16 на Комитета на министрите към страните-членки за защита на децата от сексуална експлоатация (Приета от Комитета на министрите на 31 октомври 2001 г. на 771-вото заседание на Заместник-министрите)

Пренебрегване

В ППЗЗД се дава следната *дефиниция* на пренебрегването:

„Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.“

Като синоними често се използват „неглижиране“ или „занемаряване“.

Пренебрегване се появява, когато родителите не могат или се провалят в задоволяването и посрещането на базисните потребности на детето, като например осигуряване на подходяща храна, подслон, топлина, хигиена и медицински грижи. Детето може, също така, да бъде неглижирано чрез липсата на адекватно наблюдение и внимание, контрол, например когато малко дете е оставено само или в компанията на дори още по-малко дете, когато на детето се позволява да се скита само без каквото и да е наблюдение и загриженост за местонахождението му. Пренебрегването обикновено се свързва с това да не се прави нещо, а не толкова с активно действие, което активно да наврежда на детето.

Разпознаване на пренебрегването:

Физически индикатори

- Незадоволително физическо развитие, тегло и ръст под нормата за възрастта на детето.
- Детето може да изглежда слабо и да има нездрав общ вид.
- Детето може да е апатично, бледо и със запуснат вид.
- Ниска хигиена, например мръсни, вмирисани дрехи, некъпано тяло и коса, силни обриви.
- Липса на интерес, трудности при стимулирането.
- Чести детски болести, например настинки, кашлици, диария.
- Болести и травми, за които не са положени грижи, например нелекувани инфекции.
- Неподходящо облекло.
- Детето е гладно, преяжда, когато получи храна.
- Умора.

Поведенчески индикатори:

- Неглижираните деца още към 2 год. възраст са апатични към комуникации.
- Лесно се фрустрират.
- Във възрастта към 3-4 год. се очертава ниска самооценка и ниско самочувствие.
- Слабо се контролират и лесно се разстройват.
- При тръгване в детска градина и на училище липсва желание и постоянство – лесно се отказват когато започват да се занимават с нещо.
- В предучилищна и ранна училищна възраст се очертават проблеми с вниманието.
- Неглижираните деца са социално изолирани, имат слаби социални умения.
- Често те са емоционално неизразителни и избягват емоционални контакти.
- В някои случаи има явна депресивност, а в други е възможно агресивно поведение.
- Детето постоянно закъснява или често отсъства от училище, по-големите деца могат да обикалят безцелно наоколо преди и след училище.

- Не реагира адекватно на общуването на възрастните или търси безразборно внимание от възрастните.
- Внезапно и забележимо подобрение във всички аспекти на поведението и вида на детето, при промяна на грижите за него.

Пример: Андрей е на 3 години. Майка му и татко му са безработни тийнейджъри. Те живеят в много влажна и студена квартира. Майката е много депресивна и взема успокоителни. Тя и бащата се карат непрекъснато и предишната вечер, след особено тежък скандал, бащата е излязал, заплашвайки, че няма да се върне. Докато майката плачела, Андрей събаря върху си електрическата печка и получава тежки изгаряния.

Изключително рядко се срещат случаи на деца, пострадали само от един вид насилие. Например, децата, които са физически и/или сексуално малтретирани, обикновено страдат и от емоционално малтретиране като загуба на доверието във възрастните и ниска степен на самочувствие и вяра в себе си.

Прави впечатление, че някои от промените в поведението на детето се повтарят като индикатори при различните видове насилие. Това е така, защото те са израз и проява на душевното страдание на детето. Затова не бива и не трябва да се разглеждат изолирано, а в контекста на цялостната житейска ситуация на детето и съобразно неговата възраст. Така например, ако родителите системно пренебрегват едно кърмаче, като не му се усмихват, не му говорят и не го докосват, това може да доведе до тежки промени в здравето и поведението му, дори до неговата физическа смърт. Същото поведение на родителите спрямо 14 годишно дете няма да предизвика толкова тежки последици, макар че също е израз на пренебрегване.

ЗАКРИЛА НА ДЕЦАТА ОТ НАСИЛИЕ

Правото на детето на закрила срещу насилие е дефинирано в чл. 11 на ЗЗД.

Чл. 11. (1) Всяко дете има право на закрила срещу въвличане в дейности, неблагоприятни за неговото физическо, психическо, нравствено и образователно развитие.

(2) Всяко дете има право на закрила срещу нарушаващите неговото достойнство методи на възпитание, физическо, психическо или друго насилие и форми на въздействие, противоречащи на неговите интереси.

(3) Всяко дете има право на закрила срещу използване за просия, проституция, разпространяване на порнографски материали и получаване на неправомерни материални доходи, както и срещу сексуално насилие.

(4) Всяко дете има право на закрила срещу въвличане в политически, религиозни и синдикални дейности.

Органи за закрила на детето са:

– председателя на Държавната агенция за закрила на детето и администрацията, която го подпомага при осъществяване на неговите правомощия;

– дирекции „Социално подпомагане“;

– министъра на вътрешните работи и администрацията, която го подпомага при осъществяване на неговите правомощия.

В Закона за закрила на детето е регламентирано задължението на всеки, на когото стане известно, че дете се нуждае от закрила, да сигнализира органите за закрила на детето.

Чл. 7. (1) (Доп. – ДВ, бр. 36 от 2003 г.) Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето и Министерството на вътрешните работи.

(2) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.

Конкретните мерки по закрилата на децата, включително и от насилие, се осъществяват от дирекциите „Социално подпомагане“, в които има отдел за закрила на детето. Отдели за закрила на детето има създадени във всички общини на страната.

Сигналът може да бъде подаден от самото дете, родителите, физически лица, държавни органи или други юридически лица.

Сигналът може да постъпи в отдел „Закрила на детето“ писмено, устно или чрез активно набиране на информация от социалните работници в отдела.

По принцип анонимни сигнали не се разглеждат, но това не важи за случаите, отнасящи се до насилие над дете.

Когато в ОЗД се получи сигнал за нарушаване правата на детето, включително и за насилие над дете, социален работник от отдела събира информация, която му позволява да оцени достоверността на сигнала. Той прави проучване на случая, като събира информация за положението на детето и семейството от най-различни източници. Въз основа на това се взема решение дали детето се нуждае от закрила и се определят конкретните мерки за закрила.

В случаите, когато безопасността на детето не може да бъде осигурена, социалният работник може да поиска съдействие от полицията. Специализираните органи на Министерството на вътрешните работи могат да предоставят полицейска закрила на дете.

Чл. 38. Полицейската закрила е спешна мярка, която се взема, когато:

1. детето е обект на престъпления или има непосредствена опасност за живота или здравето му, както и когато има опасност то да се окаже въввлечено в престъпление;
2. детето е изгубено или е в безпомощно състояние;
3. детето е останало без надзор.

Мерки за полицейска закрила

Чл. 39. (1) Специализираните органи на Министерството на вътрешните работи могат:

1. да настанят детето в специални помещения, като не се допуска контакт с лица, общуването с които може да има вредно въздействие върху него;
2. да настанят детето в специализирани институции, като при необходимост му бъде осигурена охрана;
3. да върнат детето при родителите му или лицата, на които е възложено изпълнението на родителските функции.

(2) Специализираните органи по ал. 1 запознават и обясняват на детето по разбираем за него начин предприетите мерки и основанията за тях.

Възможностите за сигнализиране на системата за закрила на детето при разпознаване на дете, жертва на насилие, трябва да се познават от всеки, който работи с деца. Те могат да се използват пълноценно в най-добрия интерес на детето, единствено ако съществува екипна работа, както вътре в училището, така и между училището и органите по закрила /Отделите за закрила на детето към дирекции „Социално подпомагане“, органите на МВР/. Работата по прекратяване и предотвратяване на насилието върху едно дете не свършва, а започва с подаването на сигнала.

ОЦЕНКА НА РИСКА ОТ НАСИЛИЕ В СЕМЕЙСТВОТО

Представените по-горе индикатори за различните видове насилие могат да подпомогнат професионалистите да идентифицират децата, които са станали жертва на насилие, с цел да предотвратят неговото повтаряне, а също и да дадат възможност за оказване на своевременна помощ с цел намаляване на вредните ефекти от преживяната травма. При тези случаи намесата на професионалистите започва едва след като насилието се е случило. Много по-добре е да се работи превантивно, за да не се допусне насилието.

Един от начините за превенция на насилието е установяването на факторите, които са рискови за възникване на насилие. Известно е, че определени характеристики на детето, на родителите и семейната среда, както и на семейната ситуация, увеличават опасността от насилие. Затова е много важно своевременно да се идентифицира наличието на тези рискови фактори, и да се работи за намаляване на риска от насилие. Това става чрез **оценката на риска** (вероятността да се случи малтретиране на детето).

Оценката на риска

Оценката на риска включва използването на специализирани инструменти за определяне на вероятността родител да нарани детето в близко бъдеще. Продуктът от оценката на риска е научно обосновано предвиждане относно вероятността детето да се нуждае от закрила. Той е базиран на внимателно изследване на факторите, идентифицирани по време на проучването.

Представяме на вашето внимание Въпросник за оценка на риска, който е разработен и се използва от *Службите за детето и семейството* в окръг Британска Колумбия в Канада (Приложение). Като основа за разработването му е послужил моделът за оценка на риска, конструиран за Службата за закрила на детето на щата Ню Йорк през 1991 г. Този модел се базира на медицинска литература и на изследвания за факторите, които оказват влияние върху малтретирането на децата, както и върху проучване на инструментите, които се използват за оценка на риска в девет други щата. Така че това е един добре проучен, валиден и приложим инструмент, доказал своята ефективност.

Това е инструмент, който се използва за оценяване на риска от насилие за детето. Той представя описание на рисковите фактори, които заплашват безопасността и благополучието на детето, както и формите, по които да се оценяват тези фактори.

Въпросникът включва 23 рискови фактора, които са групирани в 5 основни сфери на влияние:

- сфера на детето;
- сфера на родителя;
- сфера на семейството;
- влияние на насилието;
- влияние на намесата.

23-те рискови фактори са:

- Малтретиране и изоставяне на родителя като дете.
- Употреба на алкохол или наркотици.
- Очаквания за детето.
- Приемане на детето.
- Физическа възможност за полагане на грижи за детето.
- Умствена и емоционална възможност за грижи за детето.
- Развита способност за грижа за детето.
- Уязвимост на детето.
- Детски отговор към родителя.

- Поведение на детето.
- Умствено здраве на детето и развитие.
- Физическо здраве и развитие на детето.
- Насилие в семейството.
- Способност за справяне със стреса.
- Наличие на социално подпомагане.
- Условия на живот.
- Семейна идентичност и взаимодействия.
- Жестокост на насилието/изоставянето.
- Достъп до детето от човек, който е малтретирал или изоставил, или може да малтретира/ изостави дете.
- Стремех към поемане на отговорност.
- История на насилието/изоставянето върху детето.
- Отговор на родителя към определени нужди на детето.
- Сътрудничество на родителя при намесата на специалист.

Попълване на формуляра за оценка на риска

Всеки рисков фактор се оценява по скала от 4 до 0 точки (като с 9 точки се означава недостатъчната налична информация). Използват се описанията на рисковите фактори, които най-точно отразяват наличието на риск. Някои рискови фактори включват по няколко елемента; не всеки елемент е нужно да е налице, за да се определи рейтингот на рисковия фактор, който се разглежда.

Приключване на работния лист за анализа на риска

Анализът на риска е процес, при който се прилага оценката по отношение на съответните нива на риск от бъдещо нараняване. Сумирането на рейтингите на отделните рискови фактори не е достатъчно, необходимо е да се проведат консултации и с други специалисти.

Тъй като безопасността на детето е от първостепенно значение, трябва да се вземат предвид възрастта и уязвимостта на детето, вероятността от бъдещо насилие върху него и вероятността от сериозно нараняване. Когато е подходящо, се взема под внимание мнението на детето за ситуацията. То може да допринесе за разбирането на съществуващия риск и за необходимата помощ. Сериозна индикация е например, ако детето се страхува да остане насаме с определен член на домакинството. В добавка, някои рискови фактори, като преживяно насилие от родител в детството, злоупотреба с алкохол или наркотици, насилие в семейството са най-тясно свързани със заплахата за безопасността на детето в сравнение с други фактори. За тези фактори най-доброто предвиждане, че нараняването ще се появи отново, е миналата история; колкото по-сигурни са данните за проблеми в миналото, толкова по-висок е рискът.

Поради тези причини внимателно трябва да се изследват всички описания на рисковите фактори с оценка 3 и 4. Струпването на няколко значими рискови фактора е индикация за по-висок риск, особено когато детето е по-уязвимо. Екстремнен резултат за единичен фактор, дори когато няма други очевидни крайности, може да се определи като „високо рисков“ случай. По подобен начин ниският точков резултат трябва да се изследва за идентифициране на потенциалните фактори на безопасност. Тези кратки обяснения трябва да бъдат записани в работния лист за анализ на риска.

Ако повечето от рисковите фактори са получили резултат от 9 точки, което показва липса на достатъчно информация, оценката на риска не може да бъде завършена.

Този въпросник е средство за оценка на риска от насилие при деца, които вече са привлекли нашето внимание с необичайното си поведение. Например системно и трайно агресивно поведение на детето или прояви на необичайна жестокост от страна на детето към други деца. В подобни случаи оценката на риска от насилие би ни помогнала да изясним факторите, свързани със семейната среда, за възникването на насилие. Това е много важно за сигурността на детето, но съвсем не е достатъчно за предотвратяване на насилието в училище. Първата стъпка е да се даде възможност на детето, което има агресивни прояви, да ги облече в смисъл и значение: например да разговаряте с него, да го изслушате, да го накарате да пише или да рисува... В противен случай това, което измъчва детето и провокира неговата агресивност се капсулира, като рано или късно отново избухва под формата на агресивно действие. С други думи оценката на риска от насилие в семейната среда винаги трябва да върви паралелно с други методи, които помагат на самото дете да се справи с проблема си.

ПРИЛОЖЕНИЕ: СКАЛА ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА

*Този скала за оценка на риска изисква специално обучение, за да бъде коректно и адекватно прилагана.
Тя не е средство за скринингови проучвания в училище върху деца, за които нямаме ясни индикатори за преживяно насилие.
Прилагането ѝ не трябва по никакъв начин да уронва авторитета на семейството и родителите.
В САЩ и Канада, където е създадена, тя се прилага от службите по закрила на детето и семейството, след преминато подходящо обучение.*

*От гледна точка на безопасността и най-добрия интерес на детето, основната роля на учителите и педагогическите съветници е да разпознават белезите от насилие и възможно най-рано да сигнализират органите по закрила, с които да изградят мрежа за сътрудничество и взаимодействие.
Безценна е намесата и работата на учителите и педагогическите съветници със самите деца, които имат нужда от изслушване, разбиране и подкрепа.
В работата по предотвратяване на повторното възникване на насилие над дете, най-важно е всеки възрастен да поеме навреме своята отговорност и да разпознае своята роля в общия процес.*

ВЛИЯНИЕ НА РОДИТЕЛИТЕ

P1: Малтретиране/неполагане на грижи за родителя, когато е бил дете

Този фактор, в комбинация с другите, е тясно свързан с вероятността от бъдещо насилие върху детето.

4 Жестокост при малтретиране/изоставяне на родителя в детството

- Жестокостта при малтретирането/изоставянето на родителя като дете е довела до сериозно емоционално объркване и/или физически белези/недъзи.
- Родителят е бил лишен от привързаност или е имало разрыв в привързаността в детството.

3 Повтарящо се, но не жестоко малтретиране/изоставяне на родителя в детството

- Повтарящото се, но не жестоко малтретиране/изоставяне на родителя като дете е довело до емоционалното му или физическо увреждане.
- Родителят може да изброи много места, където е живял, но без да се привързва към хората, или е за него не са полагани ефективни родителски грижи.

2 Епизодично малтретиране/изоставяне на родителя като дете

- Родителят е бил малтретиран или изоставян като дете, но не по жесток начин и без трайно увреждане.
- Съществуват индикации, че родителят е преживял значителен разрыв в привързаността.

1 Малтретиране/изоставяне без сериозни инциденти

- Родителят не си спомня да е бил малтретиран или изоставян, но изразява неудовлетворение от грижите и отношението, получени в детството.

0 Скрито малтретиране/изоставяне на родителя като дете

- Родителят си спомня, че като дете е бил обичан и за него са полагани добри грижи, без инциденти на малтретиране или изоставяне.

9 Недостатъчно налична информация

P2: Употреба на алкохол или наркотици

Този фактор, в комбинация с другите, е тясно свързан с вероятността от бъдещо насилие или изоставяне на детето.

4 Употреба на алкохол или наркотични вещества с тежки социални или поведенчески последици

- Съществува хронична и/или продължителна употреба на наркотици или алкохол със загуба на контрол от родителя, която продължава и към момента въпреки негативните последици. Зависимостта от наркотици може да се определи по следните признаци: подозрителни покупки и/или производство на наркотици; бягство от социалните отговорности (напр. родителят е безработен; партньорът го е напуснал; детето е изоставено); или поведенчески проблеми (крайна агресия или пасивност, незаинтересованост за бъдещето, обърканост през повечето време).

3 Употреба на алкохол или наркотични вещества със сериозни социални/поведенчески последици

- Съществува редовна и тежка злоупотреба с едно или повече вещества (алкохол или наркотици) от родителя; несправяне със социалните отговорности и грижите за детето (напр. опасност от загуба на работата, финансови проблеми, заплахата от партньора да напусне семейството).

2 Епизодична употреба на алкохол или наркотични вещества с негативен ефект върху поведението

- Съществува епизодична или случайна употреба на вещества с негативен ефект върху грижите за детето и социалното поведение (напр. често отсъствие от работа, постоянни спорове в къщи, опасно шофиране).
- Временната апатия на родителя вреди на грижите за детето.

1 Инцидентна употреба на наркотични вещества

- Родителят от време на време използва наркотици или употребява алкохол, което дава отражение върху всекидневната му дейност и способността му да се грижи за детето.

0 Не злоупотребява с алкохол или наркотици

- Родителят употребява алкохол в границите на разумното.
- Не употребява наркотици и не участва в дейности, свързани с наркотиците.

9 Недостатъчно налична информация**Р3: Родителски очаквания за детето****4 Нереалистични очаквания с насилствено наказание и/или изоставяне**

- Нереалистичните очаквания на родителите за детето могат да прераснат в насилствено поведение, физически наказания или изоставяне на детето.
- Налагането на физически наказания, стигащи до жестокост, е единственият отговор на родителя към непослушанието на детето.

3 Нереалистични очаквания с гневни конфликти и/или изоставяне

- Нереалистичните очаквания на родителите за детето могат да предизвикат чести конфликти, гняв или пренебрегване на детето, поставяйки го в състояние на висок риск.
- Родителят често налага крайни физически наказания.
- Вербалните методи за възпитание и дисциплина са прекалено строги и неподходящи за възрастта и постъпката на детето.

2 Непоследователни очаквания, водещи до объркване и/или пренебрежение

- Родителят знае какво трябва да е поведението му спрямо детето, но е непоследователен в очакванията си, което води до раздразнение и объркване у детето.
- Родителят е непоследователен в използването на вербалните и физическите методи на възпитание, които са неподходящи за възрастта и поведението на детето.

1 Реалистични очаквания с минимална подкрепа

- Родителят знае как да се държи подходящо и в повечето случаи има реалистични очаквания към детето.
- Родителят не окуражава или подпомага детето дори да му е необходима помощ, за да се сблъска детето със стандартите на поведение за възрастта му.
- Използваните от родителя вербални методи на възпитание съответстват на възрастта и поведението на детето.

0 Реалистични очаквания със силна подкрепа

- Родителят се държи подходящо и има последователни и реалистични очаквания за детето.
- Родителят определя на детето безопасни и разумни граници с приемливи последици.
- Родителят има гъвкави изисквания и предоставя на детето възможности за изява, като го окуражава и му помага, когато е необходимо.

- Родителят контролира вербалните методи на въздействие и ги съобразява с възрастта и поведението на детето.

9 Недостатъчно налична информация

P4: Как родителят възприема детето

4 Отхвърля детето и е враждебен към него

- Родителят разглежда детето като „нещо зло или лошо“.
- Родителят постоянно осъжда и критикува детето.
- Родителят мрази или ненавижда детето.
- Родителят е враждебен към детето.
- Родителят възприема детето като „различно“ (напр. пол, недъг, външен вид, сексуална ориентация), което го прави по-уязвимо за нараняване.

3 Родителят не одобрява и пренебрегва детето

- Родителят вижда у детето причина за проблемите си.
- Родителят критикува и пренебрегва детето.
- Родителят е студен или неотзивчив към детето.

2 Родителят е безразличен и резервиран към детето

- Родителят нито приема, нито отхвърля детето, не изразява емоционално съпричастие и рядко демонстрира приемане.

1 Обикновено приемане на детето

- Родителят приема детето през повечето време.

0 Много добро приемане на детето

- Родителят често и спонтанно показва одобрение към детето.
- Родителят приема детето дори когато не одобрява поведението му.

9 Недостатъчно налична информация

P5: Физическа възможност за грижа за детето

При оценката на физическо заболяване или недъг е необходимо да се вземе предвид наличието на следните симптоми след употреба на наркотични и лекарствени вещества: безсъние, хронична умора, раздразнителност, силно главоболие, епилептични припадъци, сънливост, повръщане.

4 Неспособност за полагане на грижи за детето поради хронично заболяване или увреждане на родителя

- Остро или хронично заболяване, трайно увреждане или остра болка намаляват способността на родителя да се грижи за детето.

3 Физическо увреждане или заболяване на родителя, което сериозно намалява възможността му да се грижи за детето

- Физическото заболяване или увреждане сериозно ограничава или влияе върху способността на родителя да се грижи за детето.
- Заразна болест, застрашаваща сериозно здравето, или терминално заболяване намаляват способността на родителя да се грижи за детето.

2 Умерено физическо увреждане или заболяване, които имат само ограничено влияние върху способността за грижа за детето

- Родителят е практически здрав, но има една или повече физически заболявания или увреждания, които се отразяват умерено върху способността за грижа за детето.

1 Физическо заболяване или увреждане на родителя, което не се отразява съществено върху способността му да се грижи за детето

- Родителят има физическо заболяване, което не е достигнало до степен на значимо увреждане (напр. артрит, диабет или високо кръвно).
- Физическото заболяване или увреждане на родителя влияе незначително или изобщо не влияе върху способността за грижа за детето.

0 Родителят е здрав или наличието на недъг не се отразява върху способността за грижа за детето

- Родителят по принцип е в добро здраве и не страда от болести, които биха се отразили върху грижите за детето.

9 Недостатъчно налична информация

Р6: Умствена/емоционална способност за грижа за детето

Всяка индикация за рискови елементи на умствена/емоционална способност за грижа за детето изисква по-високо ниво на оценка.

4 Остро умствено/емоционално увреждане води до неспособност на родителя да се грижи за детето

- Родителят има остро умствено/емоционално увреждане с налудни идеи или халюцинации.
- Състоянието на родителя сериозно нарушава способността за комуникация (напр. несвързан говор, липса на отклик) или преценката.
- Хроничната емоционална нестабилност и/или много нарушената мисловна дейност засягат способността на родителя да закриля и да се грижи за детето.
- Родителят би могъл да бъде опасен за себе си и/или за другите (напр. склонност към самоубийство).
- В миналото родителят е получавал многократни лекарски предписания относно психичното/умственото си състояние

3 Сериозни умствени/емоционални увреждания, които значително нарушават способността за грижа за детето; липса на подкрепа или неадекватна подкрепа за детето (напр. за задоволяване на основните му потребности, осигуряване на безопасност и адекватно отношение)

- Сериозните умствени/емоционални увреждания с нарушения в преценката, мисленето или емоциите сериозно засягат способността на родителя да се грижи за детето за определени периоди.
- Има данни, че родителят е бил хоспитализиран поради разстроено душевно здраве.
- Родителят не е опасен за другите или за себе си, но не е способен самостоятелно да осигури безопасност и ефективна закрила на детето.

2 Умерени психични/умствени/емоционални увреждания с ограничено намаляване на способността за грижа за детето

- Симптоми като чувството на безпомощност, ниска самооценка, пристъпи на безпокойство или промени в настроението имат умерен ефект върху способността на родителя да се грижи за детето.
- Родителят може да е в процес на лечение и да бъде определен като стабилен.

1 Симптоми на умствено/емоционално увреждане без влияние върху способността за грижа за детето

- Родителят страда от преходни симптоми на психически стрес, емоционални проблеми или умствено заболяване, които почти не се отразяват върху способността му да се грижи за детето.

0 Няма диагностицирано/умствено/емоционално увреждане

- Родителят няма симптоми на умствено заболяване, психични смущения или интелектуални увреждания и изглежда емоционално стабилен.

9 Недостатъчно налична информация

Р7: Способност за полагане на грижи за дете от родители с умствена изостаналост

Всяка индикация за рискови елементи, засягащи родителите с умствена изостаналост и способността им да се грижат за детето, изисква по-високо ниво на оценка.

4 Тежка степен на умствена изостаналост, която води до невъзможност за полагане на грижи

- Родителят може да има тежко интелектуално увреждане (напр. дълбока степен на умствено изоставане, силно намалена разсъдливост), които сериозно се отразяват върху способността на родителя да се грижи за детето.
- Увреждането на родителя му пречи да извършва рутинните дейности, свързани с грижите за детето, в съответствие с неговите променящи се нужди.

3 Сериозна умствена изостаналост на родителя, която силно уврежда способността му да се грижи за детето

- Родителят има интелектуални затруднения, които сериозно влияят върху способността му да закриля и/или да се грижи за детето.

2 Родителят е с умерена умствена изостаналост с ограничено нарушаване на способността за грижа за детето

- Родителят има известни интелектуални ограничения или умствена изостаналост, които донякъде ограничават способността му да се грижи и/или закриля детето. При такива обстоятелства интелектуалните ограничения могат да попречат на способността на родителя да прецени потенциалните рискови ситуации за детето, или промените, свързани с растежа и развитието на детето, да не получат необходимата подкрепа.

1 Родителят е с лека степен на умствена изостаналост, без влияние върху способността за грижа за детето

- Родителят има известни интелектуални ограничения, които не се отразяват сериозно върху способността му да се грижи за детето, но се нуждае от помощ при отглеждането му.

0 Няма установена умствена изостаналост

- Родителят не е с видима умствена изостаналост.

9 Недостатъчно налична информация

ВЛИЯНИЕ НА ДЕТЕТО**Д1: Уязвимост на детето****4 Детето е на възраст до 5 години, или е със специални потребности, или не се вписва в обществото**

- Детето е на възраст до пет години, или е над тази възраст, но е със специални потребности, или не се вписва в обществото.

3 Дете над пет години, което рядко се появява в обществото

- Детето по принцип се отглежда в дома си, но рядко се появява в обществото.
- Детето се отглежда извън дома си, като периодите на отсъствие са повече от два дни.

2 Детето е на възраст до 12 години, посещава училище, детска градина или се обучава по програма за ранно развитие

- Детето редовно посещава училище или обучение по детска програма най-малко три дни в седмицата, с не повече от два дни отсъствие между дните за посещения.

1 Детето е на възраст между 12 и 18 години

- Детето редовно присъства в обществото и/или в училищната среда.

0 Детето е навършило 16 години и е с адекватно развити умения

- Детето само може да се грижи за себе си (да си приготви храна, да се облече подходящо, да използва масовия транспорт или да потърси спешна медицинска помощ).

9 Недостатъчно налична информация**Д2: Отговор на детето към родителя****4 Детето е крайно нервно, с пристъпи на страх, отдръпване или пасивност**

- Не съществува взаимодействие между детето и родителя.
- Детето е крайно плашливо, трепери или се тресе истерично, или крещи от страх.
- Детето е крайно пасивно, раздразнително или резервирано към родителя.
- Малкото дете постоянно плаче, но родителят не прави опит да го успокои.
- Минимален визуален контакт между родителя и малкото дете.
- Детето може да отговори на родителя чрез раздразнение или отдръпване (това не включва очевидните смущения в привързаността, характерни за аутизма).

3 Детето е много нервно, отношенията с родителя са негативни, смущаващи, вероятно насилствени

- Взаимоотношенията между детето и родителя са крайно негативни.
- Взаимоотношенията между детето и родителя са непредсказуеми и вероятно насилствени.
- Детето е склонно към отрицание, разказва конфликтни истории, отказва да отговаря или използва заучени фрази в отговор на въпросите на родителя относно инциденти.
- Детето не отговаря, отговаря прекалено подробно или се отдръпва, ако родителят покаже загриженост или гняв.

2 Детето е умерено нервно, с опасения и подозрения към родителя

- Детето е подозрително към родителя, безпричинно се страхува от него.
- Детето моли психолога или социалния работник да не издава на родителя какво е споделило.
- Детето твърди, че няма проблеми, но поведението му говори за обратното (напр. страхува се да отговаря на въпросите и проверява реакцията на родителя).

- Детето е прекалено отстъпчиво с родителя или му няма никакво доверие.
- Детето не отговаря на обичта на родителя.

1 Детето е определено нервно, с колебливо отношение към родителя

- Детето понякога се държи внимателно и предпазливо с родителя (напр. колебае се да говори, показва крайна срамежливост).
- Детето понякога не изразява привързаност или не отговаря на родителската обич.

0 Доверието и откликът на детето към родителя са изразени по подходящ за възрастта му начин

- Детето се доверява и отговаря на родителя по положителен и подходящ за възрастта му начин.
- Дребните конфликти между детето и родителя се разрешават и рядко продължават дълго време.
- Детето е спокойно и самоуверено.
- Детето възприема положително родителя, изразява привързаност, отговаря с мимика, жестове и поведение.

9 Недостатъчно налична информация

ДЗ: Поведение на детето

4 Поведенчески проблеми с опасни последици

- Детето е агресивно и опасно за другите и за себе си (мисли за самоубийство или е правило такива опити), или в миналото е имало агресивни и криминални прояви.
- Детето има насилническо и агресивно сексуално поведение, което изглежда планирано или съзнателно.
- Детето признава или е диагностицирано като зависимо от лекарства
- Детето е крайно предпазливо в контактите с възрастните, проявявайки крайности в поведението. Съществува преувеличен страх от близост или физически контакт.
- Малкото дете или младежът е раздразнителен, неоткликващ или апатичен.
- Малкото дете или младежът проявява ненормален праг на болка, или постоянно си причинява болка, или причинява болка на другите (включително на животни или деца).
- Детето няма чувство за своите граници и може да се подложи на крайно рискови ситуации, без да осъзнава опасността.

3 Сериозни поведенчески проблеми

- Детето от време на време е агресивно и опасно за околните.
- Детето е с агресивно сексуално поведение, когато е в стрес или е нервно.
- Детето проявява склонност към саморазрушение или самонараняване.
- Детето разрушава предмети, измъчва или убива животни.
- Детето може да е зависимо от лекарства.
- Детето е изолирано или става изкупителна жертва на връстниците си/брата или сестри.
- Детето се отдръпва от социалните дейности, проявява недоверие, особено при комуникация с други хора.
- Детето има нарушения в съня (безсъние или кошмари).
- Детето често бяга или редовно отсъства от училище.
- Малкото дете е хиперактивно, има колики, нервно е, спи малко.

2 Умерени, но широко разпространени поведенчески проблеми

- Детето проявява значителна агресия или се дистанцира от училище, от приятелите, или от братя/сестри.
- Детето периодично отсъства от училище или бяга за кратки периоди от време.
- Детето може да се държи по начин, присъщ за по-малка възраст, за да спечели внимание, или има поведенчески проблеми в училище, в обществото или в дома си.
- Детето има трудности с концентрацията в училище, страда от преяждане, загуба на апетит или други промени в режима на хранене.

- Детето често използва алкохол или други вещества.
- Детето е с проблемно сексуално поведение.

1 Леки поведенчески проблеми

- Детето има леки симптоми на хиперактивност или депресия.
- Възможни са някакви проблеми в училище или бягства от училище.
- Детето експериментира с алкохол или други наркотични вещества.
- Детето е с поведение, характерно за възрастен.

0 Незначителни поведенчески проблеми

- Детето е с подходящо за възрастта поведение, посещава училище и е с приемливо държание в училище, в обществото и в къщи.
- Детето не употребява алкохол или други наркотични вещества.

9 Недостатъчно налична информация

Д4: Умствено здраве на детето и развитие

4 Тежко умствено/емоционално разстройство или умствена изостаналост, които водят до невъзможност детето да се справя само

- Детето има тежко умствено/емоционално разстройство (вкл. халюцинации) и/или забавяне в умственото развитие, което го прави неспособно да се държи по подходящ за възрастта му начин.
- Детето може да бъде опасно за себе си или за другите.
- Психологичният статус на детето показва крайно увредена способност за комуникация (напр. несвързан говор, липса на отклик, хронична депресия) и крайно нарушена преценка (напр. твърде неподходящи действия).
- На детето е поставена диагноза за психично заболяване (напр. аутизъм, шизофрения, поведенческо разстройство) или емоционална нестабилност.

3 Сериозно умствено/емоционално разстройство или умствена изостаналост, които пречат на способността за извършване на ежедневни дейности

- Детето е със сериозно умствено/емоционално разстройство или забавяне в развитието. Често това се характеризира със слаба преценка, смущения в мисленето или настроението (напр. остра депресия, споменаване за самоубийство), което пречи на дневните занимания, посещаването на училище, успешните взаимоотношения със семейството, приятелите или в обществото.
- Детето е свръхактивно.

2 Умерено умствено/емоционално разстройство или умствена изостаналост, нарушаващи извършването на някои ежедневни дейности

- Емоционално разстройство (напр. несигурност в себе си, нервни пристъпи) или умерено изоставане в развитието нарушават способността на детето да извършва някои /не всички/ ежедневни дейности. Симптомите включват отказ да посещава училище, излежаване в леглото, агресия или отдръпване.
- Детето има поставена диагноза за обучителни затруднения (напр. дислексия, нарушено съсредоточаване), които се отразяват отрицателно върху представянето му в училище.

1 Симптоми за умствено/емоционално разстройство с минимално влияние върху ежедневните дейности

- Детето страда от преходни симптоми на емоционален стрес (напр. затруднена концентрация, загуба на апетит, честа умора, кошмари) или от по-леко изоставане в развитието, което има минимален ефект върху неговия успех в училище и социализация.
- Детето е нервно, или има трудности в отношенията с връстници, или изглежда незряло.

0 Детето няма идентифицирано умствено/емоционално разстройство или умствена изостаналост

- Няма симптоми на заболяване или умствено изоставане.
- Детето е емоционално стабилно и е с подходящо за възрастта емоционално поведение и интелектуално развитие.

9 Недостатъчно налична информация

Д5: Физическо здраве и развитие на детето

4 Детето е с остро физическо заболяване или забавено развитие и се нуждае от медицински грижи

- Успехът на детето в училище е сериозно затруднен в резултат на: остро или хронично физическо заболяване; употреба на вещества, оказващи сериозен ефект върху здравето или развитието му; увреждане или недъг; остра болка или дискомфорт, които специалните грижи не са в състояние да компенсират.
- Теглото и височината на детето са под 5% от нормата за възрастта, като причината е неизяснена или може да се отнесе към качеството на грижите.
- Детето е апатично и се нуждае от медицински грижи.
- На детето е поставена диагноза за фетален алкохол синдром или синдром на неонатална абстиненция.
- Детето е с диагноза за сексуално предавана болест или са налице други физически белези за сексуална активност, неподходяща за възрастта му.

3 Сериозно физическо заболяване, увреждане или липса на физическо развитие, ограничаващо дейността, без необходимост от специални грижи

- Детето страда от физическо заболяване или увреждане, което сериозно ограничава учебната му дейност и изисква специални грижи, които родителят приема като тежест.
- Теглото и височината на детето са с 5% под нормата за възрастта, като родителят проявява необходимите усилия за изясняване на причината.

2 Детето е с умерено физическо заболяване, увреждане или липса на физическо развитие; състоянието ограничава дейността, но може да се компенсира със специални грижи

- Детето е с умерено физическо заболяване или увреждане, болка или дискомфорт, които ограничават възможностите му; със специални грижи и лечение се постигат подходящи резултати и представяне в училище.
- Теглото и височината на детето се отклоняват с 5% от нормата за възрастта и причината за това е известна.

1 Леко физическо заболяване, увреждане или липса на физическо развитие, неограничаващо дейността

- Детето е с леко физическо заболяване или увреждане, което не ограничава дейността или представянето му в училище.
- Теглото и ръстът на детето се отклоняват между 5%–10% от нормата за възрастта и причината за това е известна.

0 Детето е здраво, без физическо заболяване, увреждане или забавяне във физическо развитие.

- Детето е здраво или е с леко заболяване или увреждане, което не ограничава дейността и представянето му в училище.
- Теглото и ръстът на детето са с около или до 10% отклонение от нормата за възрастта.

9 Недостатъчно налична информация

ВЛИЯНИЕ НА СЕМЕЙСТВОТО**C1: Семейно насилие**

Този фактор, в комбинация с други фактори, е свързан с висока степен на вероятност за бъдещо насилие върху детето.

4 Многократно или сериозно физическо насилие или значим риск за физическо насилие в семейството

- Член на семейството¹ се нуждае от медицинско лечение или наблюдение за причинени наранявания, но такова не е проведено.
- Има необясними наранявания в семейството.
- Отправяни са чести или многократни молби до полицията за намеса в конфликтни ситуации (възможно е да има заповед за задържане).
- Един от членовете на семейството разполага с абсолютна власт над емоционалната, финансовата и сексуалната свобода на останалите.
- Майката на детето е пострадала от физическо насилие, когато е била бременна.
- Родителят поддържа или е поддържал в миналото продължителна насилствена връзка.

3 Инциденти на физическо насилие в семейството; дисбаланс на сила и контрол

- Член на семейството физически напада друг, но без да причини сериозно нараняване, налагащо медицинска помощ.
- Отправяне на заплаха (в т. ч. за убийство или за сериозно нараняване).
- В миналото семейството е търсило съдействие от полицията.
- Член на семейството упражнява емоционален и финансов контрол върху останалите.
- Съществува съмнение за сексуална злоупотреба в семейството.
- Инцидентите на насилие се случват в присъствието на деца.

2 Изолация и заплашване; заплаха за вреда

- Член на семейството контролира другите чрез ограничаване на достъпа им до финансови средства, заплашване и/или изолация.
- Член на семейството се опитва да контролира дейността, нуждите и контактите на другите.
- Член на семейството е държан в страх от друг член чрез манипулиране, психичен тормоз или разрушаване на имуществото.
- Член на семейството отправя заплахи и/или напада друг.

1 Словесна агресия

- Действията на човек от семейството са предизвикани от словесна агресия.
- Един от членовете на семейството проявява нервност или безпокойство в присъствието на друг.
- Родителят е преживял предишни насилствени връзки.

0 Взаимна толерантност

- Има добра комуникация в семейството.
- Конфликтите между членовете на семейството се разрешават без заплаха от физическо насилие.
- В семейството има само един възрастен и няма информация за домашно насилие.

9 Недостатъчно наличие на информация

¹ Членовете на семейството могат да включват възрастни роднини, братя, сестри и други родственици независимо дали обитават едно и също жилище.

C2: Способност за справяне със стреса

4 Хронична криза с ограничено справяне

- Няколко или повече стресови фактори карат родителя да се държи като тежко депресиран и апатичен.
- Кризата засяга грижите за детето; родителят показва ограничена или цялостна липса на умения за справяне.

3 Продължителна криза, затрудняваща уменията за справяне

- Няколко или повече стресови фактори действат в резултат на продължителна или моментна криза. Стратегиите за справяне на родителя включват ограничени и противоречиви действия, затрудняващи способността за грижи за детето.

2 Стабилизиране след период на криза

- Няколко или повече стресови фактори са довели до криза в семейството и са нарушили временно способността му да се грижи за детето.

1 Решение без противоречив ефект

- Няколко или повече стресови фактори са довели до криза, но семейството се стабилизира.

0 Свободно от стрес влияние

- В настоящия момент и в последната година семейството не е било изложено на сериозни стресови фактори.

9 Недостатъчно наличие на информация

Стресовите фактори могат да включват, но не се ограничават до:

- Бременност или скорошно раждане
- Безработица или промени в работата
- Финансови затруднения
- Смърт на брачния партньор или член на семейството
- Скорошно преместване
- Промяна в брачните отношения
- Продължително заболяване или сериозно увреждане
- Непостоянно разпределение на грижите за детето
- Пренаселеност
- Хаотичен начин на живот или конфликти
- Остро психично заболяване
- Загуба на жилище

Включват се и други фактори, които семейството възприема като стресови.

C3: Наличност на социални помощи

4 Ефективно изолиране

- Семейството живее в географска и социална изолация и не получава помощ от обществото.
- Семейството е отчуждено или е в конфликт с разширеното семейство, приятелите или съседите.
- Родителят, който полага основните грижи за детето, е лишен от възможност за периодична почивка.

3 Помощ, която не е надеждна

- Помощта, която семейството получава от роднини и приятели, е непостоянна и ненадеждна.

- Недостиг на обществени услуги: превозът и /или мобилността са затруднени.
- Семейството не е в състояние да ползва наличните услуги поради езикови или културни бариери.
- Достъпът на семейството и обществото до услуги за подкрепа на родителите е ограничен.
- Участието на възрастни членове на домакинството или на разширеното семейство в дейностите по отглеждането на децата е инцидентно или ограничено.

2 Надеждна помощ, с ограничена полезност

- Семейството е стабилно, но отношенията не са достатъчно близки. Налице е подкрепа от приятели.
- Има обществени услуги, но те са трудно достъпни и рядко се предлагат.
- Родителят не оценява предоставените услуги като полезни.

1 Помощта е надеждна

- Връзките в семейството и с приятелите са задоволителни.
- Семейството може да участва в една или повече общности (религиозни, социални и т. н.).
- Обществените услуги са развити и достъпни.
- Не всички нужди на семейството са били посрещнати, но семейството е отворено към социалните услуги и ги използва за облекчаване на стрес или проблем.

0 Многообразни източници на надеждна помощ

- Семейството поддържа здрави връзки с роднини, приятели и съседи, които при нужда могат да помогнат.
- Родителят е включен в дейности извън дома.
- Семейството получава обратна връзка и подкрепа от мрежа за социална помощ.

9 Недостатъчно наличие на информация

C4: Условия на живот

4 Извънредна несигурност: множество рискови условия, които са опасни за децата и причиняват физически наранявания или заболявания

- Рисковите условия² в дома са причинили физически наранявания или заболявания на децата.
- Многократно изгонване и/или бездомност, или сериозно пренаселване, което предизвиква тревога у детето и проблеми в училище.

3 Голяма несигурност: множество рискови условия, които са опасни за децата

2 Несигурност: една рискова ситуация, която е опасна за детето

1 Безопасност: едно възможно рисково условие може да навреди на децата

0 Пълна безопасност: няма видими рискови условия

9 Недостатъчно наличие на информация

² Рисковите условия включват, но не се ограничават до:

- Изпускане на газ от печката или друг отоплителен уред
- Пожар в жилището или сградата
- Опасни вещества или обекти, складирани на достъпни места
- Липса на вода
- Обелена боя на оловна основа
- Гореща вода/пара, изпускана от радиатор
- Небезопасени прозорци

C5: Идентичност на семейството и взаимодействие

4 Негативни отношения в семейството

- Единият или двамата родители не успяват да осигурят на децата необходимата емоционална подкрепа.
- Възрастните в семейството се отказват от ролите си.
- Взаимодействието между членовете на домакинството в повечето случаи е негативно.
- Има сериозен разрыв в семейните функции, свързан със значителни промени в състава на семейството.

3 Семейните взаимоотношения в повечето случаи не осигуряват подкрепа

- Единият или двамата родители очакват от децата си емоционална подкрепа в ежедневието, без самите те да им осигуряват емоционална подкрепа.
- Семейните роли и отговорности са объркани и погрешно разбрани.
- Положителните семейни взаимодействия са с ограничен ефект.
- Някои членове на семейството са в изолация (жертвата е детето).
- Промяна в състава на семейството нарушава дееспособността и начина на живот на един или повече членове на домакинството.

2 Несъвместими отношения в семейството

- Родителите имат свръхочаквания по отношение на емоционалната подкрепа, която децата могат да осигурят през периоди на напрежение или криза.
- Родителите не осигуряват постоянна подкрепа за децата.
- Отношенията в семейството не са основани на взаимна подкрепа и отзивчивост.
- Семейството се приспособява трудно към промени в структурата си.

1 Отношенията в семейството са основани на взаимна подкрепа

- Ролите на децата и родителите са нормално разпределени, с редки изключения.
- Семейните роли понякога са объркани и неефективни.
- Отношенията между членовете на семейството са добри, рядко възникват проблеми.
- Семейството се приспособява лесно към промени в структурата си.

0 Типично подкрепящи семейни взаимодействия

- Ролите на децата и на родителите са подходящи.
- Родителят осигурява необходимите емоционални грижи и подкрепа на детето.
- Родителят има стабилен брак или връзка и членовете на домакинството поддържат близки, подкрепящи се и грижовни отношения.

9 Недостатъчно наличие на информация

ВЛИЯНИЕ НА МАЛТРЕТИРАНЕТО/ ИЗОСТАВЯНЕТО**M1: Жестокост при малтретиране/ изоставяне****4 Жестоко малтретиране/изоставяне или вероятност от жестоко малтретиране/изоставяне**

- Жестоко малтретиране/изоставяне на детето, в резултат на което може да настъпи смърт, обезобразяване или нарушена функция на орган или крайник.
- Преднамерени действия, създаващи значителна опасност за детето от смърт, обезобразяване или нарушена функция на орган или крайник.
- Детето е подложено на изкривени дисциплинарни практики.
- Детето е подложено на сексуално малтретиране и сексуална злоупотреба (напр. проституция и порнография).
- Отказът да се посрещнат нуждите на детето може да доведе до ситуация, застрашаваща живота му.

3 Сериозно малтретиране/изоставяне или вероятност от сериозно малтретиране/изоставяне

- Сериозно физическо нараняване, изискващо медицинска помощ.
- Преднамерени действия или дисциплинарни практики, създаващи значителна опасност от сериозно физическо нараняване или сексуална злоупотреба с детето.
- Непосрещането на основните потребности на детето (от храна, дрехи, подслон, медицински грижи, емоционална подкрепа) причинява емоционална травма или заболяване, изискващи незабавна медицинска помощ.

2 Умерено малтретиране/изоставяне или вероятност от умерено малтретиране/изоставяне

- Преднамерени действия или дисциплинарни практики, водещи до умерено увреждане (или опасност от увреждане) на по-малко чувствителни части от тялото и необходимост от медицинска помощ.
- Непосрещането на минималните нужди на детето в една или повече области причинява умерена вреда или вероятност от умерена вреда.

1 Незначително малтретиране/изоставяне или вероятност от незначително малтретиране/ изоставяне

- Преднамерени действия или дисциплинарни практики, предизвикващи незначително увреждане на детето, неизискващи медицинска помощ.
- Непосрещането на основните нужди на детето в една или повече области нанасят незначителна вреда или вероятност от незначителна вреда.

0 Няма данни за малтретиране/изоставяне**9 Недостатъчно налична информация****M2: Достъп до детето на човек, който го е малтретирал /изоставил или може да го малтретира/изостави****4 Свободен достъп без надзор от страна на възрастен**

- Детето и човекът, който му е навредил или може да му навреди, живеят заедно без наблюдение от страна на друг възрастен.

3 Свободен достъп с неефективен надзор от страна на възрастен

- Детето и човекът, който му е навредил или може да му навреди, живеят с друг възрастен, който понякога ги оставя сами. Има съмнение дали другият възрастен може да защити детето.
- Човекът, който е навредил или може да навреди на детето, не живее заедно с него, но има свободен достъп без надзор.

2 Свободен достъп с ефикасен контрол от страна на възрастен

- Човекът, който е навредил или може да навреди на детето, живее заедно с него или често го посещава, но под ефективния надзор на друг възрастен, способен да осигури на детето защита.

1 Ограничен достъп с ефикасен контрол от страна на възрастен

- Човекът, който е навредил или може да навреди на детето, не живее заедно с него и го посещава рядко, но само под ефективния контрол на друг възрастен.

0 Насилникът няма достъп до детето

- Човекът, който е навредил или може да навреди на детето, живее извън дома и никога не го посещава; наложена е ефективна забрана за посещения от страна на друг възрастен.

9 Недостатъчно налична информация

М3: Поемане на отговорност за малтретирането

4 Обмисляне или планиране на малтретирането/изоставянето

- Родителят обяснява малтретирането/изоставянето като планирано и обвинява детето, че го е предизвикало.

3 Бягство от отговорност

- Родителят отказва да даде обяснение и не поема отговорност за малтретирането/изоставянето на детето.

2 Намиране на оправдание/причина или неосъзнаване на собствената отговорност

- Родителят си намира оправдание или причина за малтретирането/изоставянето на детето, поема в малка степен отговорността или е объркан и не съзнава вината си.

1 Осъзнаване на ролята в малтретирането/изоставянето и поемане на отговорността

- Родителят признава своята роля в малтретирането/изоставянето на детето, поема отговорността и изпитва вина.

0 Случайно малтретиране/изоставяне

- Инцидентът изглежда случаен и родителят съжалява и се разкайва.

9 Недостатъчно налична информация

М4: История на малтретирането/изоставянето от настоящи родители

4 Жесток или ескалиращ модел на малтретиране/изоставяне в миналото

- Има жестоко малтретиране/изоставяне в миналото или ескалиращ модел на сериозно малтретиране/изоставяне.
- Сериозно малтретиране/изоставяне на дете в миналото е увредило здравето и развитието му.

3 Сериозен скорошен инцидент или модел на малтретиране/изоставяне

- Има нов случай на сериозно малтретиране/изоставяне, без тенденция за ескалиране, който може да показва промяна в способността на родителя да се грижи адекватно за детето.

2 Предишно малтретиране/изоставяне

- Разкрит е случай на предишно малтретиране/изоставяне.

1 Грижи за малтретиране или изоставяне

- Деца или други източници предоставят информация, пораждаща съмнение за малтретиране/изоставяне в миналото.

0 Няма история на малтретиране или изоставяне

- Няма налична информация за предишно малтретиране или изоставяне на детето.

9 Недостатъчно налична информация

ВЛИЯНИЕ НА НАМЕСАТА**Н1: Отговор на родителя към нуждите на детето****4 Родителят не полага усилия да задоволи нуждите на детето**

- Родителят не изпълнява задължението си да се грижи за детето (т. е. отрича, че грижата за детето е задължение на родителя).
- Родителят отрича проблемите/насилието в семейството.

3 Родителят полага незначителни усилия да задоволи нуждите на детето

- Родителят не отхвърля родителската си роля, но не полага достатъчно усилия да задоволи нуждите на детето.

2 Непостоянни усилия за задоволяване нуждите на детето; родителят е изправен пред многобройни пречки за решаването на проблемите

- Родителят показва желание да задоволи нуждите на детето, но среща сериозни пречки и затруднения (напр. разпознаване на проблема, способност да се грижи, готовност да търси помощ).

1 Родителят полага усилия да задоволи нуждите на детето, но среща някои пречки за решаването на проблемите

- Родителят се опитва да задоволи нуждите на детето, но има затруднения (напр. разпознаване на проблема, способност да отглежда, увереност да отглежда, готовност да търси помощ), които му попречат да се справя добре.

0 Последователни усилия за задоволяване нуждите на детето без видими пречки за решаване на проблемите

- Родителят полага усилия и няма пречки да задоволи нуждите на детето.

9 Недостатъчно налична информация**Н2: Сътрудничество на родителя при намесата (интервенцията)****4 Отказ от сътрудничество**

- Родителят отказва да приеме участието на социална служба/агенция в разрешаването на проблема.
- Родителят активно се съпротивлява на усилията на социалната служба/ агенцията да осъществи контакт със семейството.

3 Родителят сътрудничи, но се съпротивлява на интервенцията

- Родителят допуска намесата на социалната служба/агенцията, но вътрешно се съпротивлява да приеме услугите ѝ.
- Родителят се нуждае от постоянно насърчаване в ползването на услугите.

2 Родителят сътрудничи, но с лош отклик на интервенцията

- Родителят приема подкрепата на социалната служба/агенция и ползва предоставяните услуги, но без да се постигне желаният резултат.
- Родителят допуска намесата на социалните работници, но може да забави отговора си или да се откаже от предоставените услуги твърде скоро.

1 Родителят сътрудничи на интервенцията

- Родителят приема намесата на социалната служба и с готовност се включва в предоставените услуги, по възможно най-полезния начин, но пълната услуга не винаги се осъществява поради различни фактори като смесено чувство, дезорганизация
- Родителят се нуждае от подкрепа и окуражаване от социалната служба/агенцията при ползването на услугите.

0 Сътрудничи на интервенцията

- Родителят приема участието на социалната служба в разрешаването на проблема и активно се включва в предоставяните услуги.

9 Недостатъчно налична информация

При разработването на помагалото са използвани следните източници:

1. Обучителни материали по „Социална работа с деца и семейства“, специализиран модул: „Закрила на детето/ Децата – жертви на насилие“, МТСП, Проект „Реформа за повишаване благосъстоянието на децата

2. Модел за оценка на риска, провинция Британска Колумбия, Канада, Министерство за децата и семействата